

Prof. dr. sc. Pavo Živković
Filozofski fakultet u Osijeku
Sveučilište u Zadru
Ivana Jakić, prof.
Filozofski fakultet u Osijeku

GOSPODARSKE I KULTURNE VEZE OLOVA I DUBROVNIKA U SREDNJEM VIJEKU

U srednjem vijeku poznati rudnik olova, po kome je naselje i dobilo ime Olovo, postao je velikim mamcem za dubrovačke trgovce i kreditore koji su svoje gospodarske veze uspostavili već u XIV. stoljeću. Izuzetno tražena olovna ruda ne samo u gradu podno Srđa već i šire u Europi, nagnala je brojne trgovce iz Dubrovnika i drugih talijanskih gradova da pođu u srednju Bosnu i tamo ju potraže. Trgovinske i kreditne veze Dubrovnika i Olova započele su već u drugoj polovini XIV. stoljeća, a puni su intenzitet dosegnule tijekom XV. stoljeća i to ne samo u vrijeme samostalnosti bosanske srednjovjekovne države već i za vrijeme prvih desetljeća tamošnje osmanske prevlasti.

Namjera nam je ovim člankom pokušati baciti nešto više svjetla na sveobuhvatne veze Dubrovnika i Olova tijekom srednjega vijeka, koje imaju ne samo gospodarski već i kulturni i demografski značaj. Trgovinske i kreditne veze Dubrovčana s Olovom ostavile su traga i na kulturnim navikama i običajima u srednjoj Bosni, pa i u Olovu kao i na promjeni demografske slike toga bosanskog srednjovjekovnog rudarskog središta. Tamo se stvaraju i dubrovačke kolonije, istina u mnogo manjoj mjeri u usporedbi s nekim drugim bosanskim rudarskim i gradskim središtima srednjovjekovne Bosne. Dubrovčani, koji se tamo naseljavaju u dužem i kraćem vremenskom razdoblju, donose i kulturne novine, kao i upravu i pravosuđe.

Pitanje odnosa Olova i Dubrovnika tijekom srednjega vijeka u domaćoj i stranoj historiografiji nije dobilo zadovoljavajući obujam, s obzirom na njegov značaj i posljedice. Tim problemom uzgredno su se bavili neki domaći i strani povjesničari, ali samo u kontekstu trgovinskih veza Bosne i Dubrovnika. Pojedini segmenti tog problema našli su mjesta u

jednom broju sinteza ili monografija, kao i članaka iz oblasti trgovine, rudarstva i kreditne trgovine Bosne i Huma s Dubrovčanima, tijekom srednjega vijeka.¹ Ovim člankom željeli bismo nešto više reći o izravnim vezama Olova i Dubrovnika u srednjem vijeku, motrenima kroz prizmu trgovine olovom i drugim vrijednim trgovinskim artiklima, izvoznog ili uvoznog karaktera.

Olovo, stari rudnik poznat još iz vremena rimske prevlasti u Panoniji i Dalmaciji te Iliriku, oživio je i tijekom srednjega vijeka te postao zanimljiv ne samo dubrovačkim već i mletačkim trgovcima pa i trgovcima iz drugih jadranskih i šire, mediteranskih gradova.

---

¹ D. Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, Djela Naučnog društva BiH, br. XX, knj. XVIII, Sarajevo 1961; D. Kovačević-Kojić, *Gradska naselja srednjovjekovne bosanske države*, „Veselin Masleša“, Sarajevo, 1978; D. Kovačević-Kojić, *O rudarskoj proizvodnji u srednjovjekovnoj Bosni*, Radovi sa simpozijuma „Historija rudarstva i metalurgije od praistorije do XX vijeka“, Izdanje Muzeja grada Zenice, knj. VIII, Zenica, 1978; D. Kovačević, *Razvoj i organizacija carina u srednjovjekovnoj Bosni*, Godišnjak Istorijskog društva BiH, knj. VI, Sarajevo 1954, str. 229. - 248; D. Kovačević, *Uloga rudarstva u privrednom razvoju gradskih naselja Srbije i Bosne tokom prve polovice XV vijeka*, Godišnjak Društva istoričara BiH, knj. XVIII, Sarajevo 1970, str. 257. - 263; P. Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene u bosanskom društvu u XIV. i XV. stoljeću (Utjecaj primorskih gradova na ekonomsko-socijalne promjene u bosanskom društvu u 14. i 15. stoljeću - Pojava građanske klase i novog plemstva)*, „Univerzal“, Tuzla, 1986; P. Živković, *Tvrtko II Tvrtković, Bosna u prvoj polovici XV. stoljeća*, Institut za istoriju, Sarajevo, 1981; P. Živković, *Kreditnotrgovinske veze Braila Tezalovića sa Dubrovčanima*, Zgodovinski časopis, 2/1980, str. 299. - 311; P. Živković, *Radič Ozrisaljić, trgovac i diplomata na dvoru porodice Pavlovića*, Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu, br. XIII/1977, str. 301.-321; P. Živković, *Diplomatska aktivnost Braila Tezalovića*, Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu, br. XI/1(1973.), str. 319. - 325; P. Živković, *Iz srednjovjekovne povijesti Bosne i Huma*, HKD „Napredak“, Osijek, 2002. P. Živković, *Bosanski srednjovjekovni plemićki kod Radanovića-Mikojevića-Tezalovića-Ozrisaljića (Kopijevića)*, HKD „Napredak“, Zagreb i podružnica Osijek, Osijek, 2006; I. Voje, *Kreditna trgovina u srednjovjekovnom Dubrovniku*, ANUBiH, Djela knj. 49, Odjeljenje društvenih nauka, Sarajevo, 1976; I. Voje, *Neka pitanja o trgovini sa bosanskim olovom u Dubrovniku*, Radovi sa simpozijuma „Historija rudarstva i metalurgije od praistorije do XX vijeka“, Zenica, 1978; I. Voje, *Bosenski svinac v kreditni trgovini srednjevečkoga Dubrovnika*, Zgodovinski časopis, 32/1978, str. 37. - 59; B. Hrabak, *Gleta iz Bosne u XV i XVI veku*, Istorijski zbornik, Institut za istoriju u Banjaluci, br. V/1984, str. 183. - 203; Đ. Tošić, *Trg Drijeva u srednjem vijeku*, „V. Masleša“, Sarajevo, 1987. M. Popović-Radenković, *O trgovačkim odnosima Dubrovnika i Bosne i Hercegovine (1480.-1500.)*, Istorijski glasnik, br. 1 - 4, Beograd 1952, str. 3. - 20; I. Božić, *Dubrovnik i Turska u 14. i 15. veku*, SANU, Posebna izdanja, knj. 200, Istorijski institut, Beograd, 1952; B. Radojković, *Zapadni uticaji na primenjenu umetnost Bosne u 14. i 15. veku*, Radovi sa simpozijuma „Srednjovjekovna Bosna i evropska kultura“, knj. III, Zenica, 1973, str. 207. - 234; V. Han, *La culture materielle des Balkans au Moyen Age à travers la odcumentation des Archives de Dubrovnik*, „Balcanica“, br. III, Beograd 1972, str. 157. - 193.

Kada u Bosni sedamdesetih godina XIV. stoljeća počinju s radom rudnici olova, srebra i zlata, oživljava svoj rad i olovski rudnik. Veća eksploatacija olovskog rudnika datira od zadnje četvrtine XIV. stoljeća. U neposrednoj blizini Olova ležao je i lokalitet Kamenica za koju neki povjesničari smatraju da je riječ o istovjetnom naselju.² Prvo pojavljivanje Olova u povijesnim vrelima datira iz 1382. godine, a Kamenice još i nešto ranije, 1376. godine.³ U vrijeme velike potražnje te rude u Europi, rudnici Olovo i Kamenica bili su intenzivno eksploatirani. Najveći eksploatatori bili su upravo Dubrovčani. U olovskom kraju nalazio se još jedan lokalitet koji se u povijesnim vrelima spominje po olovu. Riječ je o do sada nepoznatom rudniku Čečelj. Spominje se u jednom dokumentu vezanom za Dubrovčanina Mihovila Budačića koji je, kako se čini, tamo živio i djelovao. Dubrovačka vlada šalje 11. veljače 1382. godine svoga poklisara Paška Rastića (...) *in contratas Cecegl et Camenica*, da tamo pronade imovinu pokojnoga Mihovila Budačića. Određena količina olova iz ostavštine spomenutog Dubrovčanina trebala je biti doznačena *in Čečegl*.⁴ Postojanje naselja Čečelj u olovskom kraju uneseno u popis mjesta Bosne iz 1950. godine, nedvosmisleno upućuje na zaključak da se radi o lokalitetu u olovskom kra-

---

² Prema mišljenju K. Jirečeka, Kamenica je u neposrednoj blizini Olova, no gdje se točno nalazi nije mogao utvrditi. K. Jireček, *Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters*, Prag, 1879, str. 50; M. Filipović istražujući starine Olova i njegove okoline došao je do zaključka da Kamenica nije isto što i Kamensko, kako to iznosi K. Jireček. M. Filipović govori da se nedaleko Olova nalazi izvor Kamenica i da su u dolini te rječice tragovi naselja, rudnika i jedna crkvice u ruševinama kod Bakića. Iz tog proizlazi zaključak da su Kamenica i Olovo mogli biti jedno naselje. M. Filipović, *Varoš Olovo s okolinom*, Beograd, 1934, str. 11. I arhivska vrela iz Dubrovačkog arhiva mogu potvrditi tu tezu. Potvrđuje to dokument iz 1409. godine u kome se spominju dvojica Dubrovčana koja su došla *ad locum Plombi*, a iznad tog teksta umetnut je dodatak *dicti Kameniza*. Historijski arhiv Dubrovnik *Lettere e comitione di Levante (Lett. di Lev.)* vol. V, fol. 90. Kako se čini iz svega navedenog u Kamenici su se nalazila rudarska okna olova, a s vremenom je naziv Kamenica bio potisnut. Uostalom, Kamenica se u povijesnim vrelima spominje prije Olova, a kasnije kad Olovo postaje važno rudarsko središte, naziv Kamenica se gubi.

³ Kamenica se spominje u jednom arhivskom izvoru Dubrovačkog arhiva - Dubrovčani Matko i Žore Bogšić obvezali su se (te godine, 1376.) dati svojim kreditorima 90 milijara olova u Kamenici u Bosni. HAD (Historijski arhiv Dubrovnik), *Diverssa cancellariae*, vol. XXIV, fol. 111. U još jednom izvoru Dubrovačkog arhiva spomenuta je Kamenica i to 1382. godine; u knjizi zaduženja, *Diverssa cancellariae* dana 11. veljače 1382. godine spominje se olovo: *in contratas Camenize*. *Div. Canc.* vol. 25, fol. 59 - 60; *Reformationes (Ref.)* 1387, fol. 27; 29; 33: K. Jireček, *Die Handelsstrassen und Bergwerke*, str. 50.

⁴ *Div. canc.* vol. 25, fol. 59¹ - 60, 11. II. 1382.

ju.⁵

Istaknuti rudnik olova pod kraj XIV. stoljeća bio je u vlasništvu Radenovića, a potom Pavlovića. Olovo je bilo u posjedu kneza Pavla Radenovića već potkraj XIV. stoljeća, a nakon njegove smrti, naslijedit će ga njegovi sinovi i unuci Pavlovići.

Razvojem rudarstva, a s njim i trgovine u drugoj polovini XIV. i prvoj polovini XV. stoljeća, olovo - rudarski proizvod - zauzima sve značajnije mjesto u razmjeni Dubrovčana s Olovljanima kao i trgovcima iz drugih trgovinskih mjesta na zemlji Pavlovića. Podaci o trgovini olova između Dubrovčana i domaćih trgovaca Olova postaju brojniji u prvoj polovini XV. stoljeća kada se jedan broj domaćih ljudi iz Olova uključuje u kreditno-trgovinske poslove s Dubrovnikom. Od Dubrovčana opsegom trgovine olovom prednjače u to vrijeme istaknute plemićke dubrovačke obitelji: Bokšići, Bunići, Sorkočevići, Lukarevići, Crijevići i drugi. Olovo su kupovali u velikim količinama od Pavlovića - Petra, Radoslava i Radoslavovih sinova Ivaniša, Nikole i Petra. Nisu rijetki slučajevi da i domaći ljudi posluju s Dubrovčanima u svezi s olovom iz toga srednjobosanskog rudnika.

Posebno velik značaj u rudarskoj proizvodnji u oblasti Pavlovića imalo je Olovo. Brojni izvorni podaci iz XV. stoljeća registrirani u Dubrovačkom arhivu potvrđuju njegovu ekspanziju u rudarskoj proizvodnji, a s tim u vezi i izvoz olovne rudače u Grad podno Srđa, a preko njega i u druge prekomorske zemlje i gradove. Olovna ruda kopala se ne samo u Olovu već i u manjim rudnicima u susjedstvu Olova: Kamenici i Čečelju. Kako olovo iz olovskog rudnika nije imalo nikakvih primjesa i bilo je meko, bilo je veoma traženo u Dubrovniku i šire. Metal iz olovskog rudnika u vrelima najčešće se spominje kao *plumbum dulce*.⁶ Iako se ruda kopala u nešto većim količinama i dopremala u Dubrovnik, u drugoj polovini XIV. stoljeća rijetko nailazimo na domaće ljude koji su je prodavali Dubrovčanima ili je nabavljali za tamošnje trgovce. Uglavnom su Dubrovčani dolazili u taj rudnik i sami nabavljali traženu rudaču pa je posredstvom Vlaha transportirali u Grad podno Srđa. Tek početkom XV. stoljeća Dubrovčani su počeli uključivati i domaće ljude iz Olova u trgovinu tom rudačom. Toma Bunić, istaknuti dubrovački vlastelin, uključuje tako neke Olovljane u trgovinu i transport rude olova iz Olova. On je u ove transakcije uključio i trgovce iz susjednih mjesta: Prače, Goražda i Rogatice. Trojica istaknutih domaćih trgovaca i diplomata na dvoru Pavlovića, Brailo Tezalović, Radič Ozrisaljić i Brajko Hvaović (srodnici iz Prače), dopremaju velike količine

---

⁵ *Abecedni imenik mjesta i administrativno-teritorijalnih jedinica u NR BiH*, Sarajevo, 1950, str. 42.

⁶ V. Simić, *Historija našeg rudarstva*, Beograd, 1951, str. 145.

olova Tomi Buniću u Dubrovnik. Radilo se o podmirenju duga u iznosu od 1508 dukata koje će Tomi Buniću podmiriti dostavom olova iz ovog srednjobosanskog rudnika.⁷ Toma Bunić olovo je u većim količinama kupovao i od vojvode Radoslava Pavlovića, posredstvom vojvodinih ljudi carinika i poklisara, kakav je bio i Radič Ozrisaljčić.⁸

Sitniji trgovci iz Olova trgovali su olovom u mnogo manjim količinama o čemu svjedoče i priznanice zaduženja kod dubrovačkih kreditora. Potvrdu o trgovini olovom manjeg obujma potvrđuju priznanice zaduženja iz XV. stoljeća za najveći broj Olovljana. Tijekom prve polovine XV. stoljeća ukupna zaduženja olovskih trgovaca kod Dubrovčana iznosila su 266 dukata.⁹ Tijekom prve polovine XV. stoljeća od sveukupnih zaduženja Bosanaca kod dubrovačkih kreditora na Olovljane otpada samo 1,2%, dok na susjednu Praču i njezine trgovce taj postotak iznosi 42,7%.¹⁰ Dobro je znano da su i pračanski trgovci u najvećoj mjeri dugove prema Dubrovčanima podmirivali olovskom rudom.

Iako je olovska ruda bila veoma tražena, tijekom XIV. stoljeća rijetko nailazimo na domaće ljude da trguju tim artiklom. Ono malo dokaza što nalazimo u povijesnim vrelima Dubrovačkog arhiva potječu iz XV. stoljeća i to rekli bismo, mnogo više nakon pada Bosne pod Turke. Iz knjiga zaduženja za navedeno vrijeme nalazimo jedan broj domaćih ljudi iz Olova koji se zadužuju kod dubrovačkih kreditora, uzimajući obvezu dug vratiti u olovu i gletu. Primjer je to za slučaj dvojice Olovljana: Radosava Divčića i Petra Pokrajčića koji su se obvezali da Dubrovčaninu Radoju Budisaljčiću podmire učinjeni dug u iznosu od 1883 dukata olovom, dopremajući 144 velika milijara i 883 *libre plumbi dulcis*.¹¹ Olovljanin Nikola Pokrajčić, po svojoj prilici srodnik spomenutog Petra Pokrajčića, obvezuje se dug u iznosu od 130 dukata podmiriti Nikoli de Ragnina olovom i to *13 milliari plich*, po cijeni od 10 dukata za svaki milijar *plumbum dulcem*.¹² Bilo je Olovljana koji rudu u Dubrovnik dostavljaju u partnerstvu s drugim bosanskim trgovcima iz susjednih gradova: Prače, Rogatice i Goražda. Spominje se tako Mihovil

---

⁷ *Debita Notarie*, HAD, vol. XIV, fo. 87, 19. I. 1427.

⁸ D. Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, Naučno društvo NR BiH, Djela, knj. 18, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka, knj. 13, Sarajevo, 1961, str. 55. (Kovačević, *Trgovina*)

⁹ *Deb. Not. vo. XIII*, fol. 56; fol. 306; fol. 307; fol. 322'.

¹⁰ D. Kovačević, *Trgovina*, str. 115. tablica II.

¹¹ *Diverssa notariae*, HAD, vol. LXIII, fol. 107 (1478.) Usporediti: P. Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene u bosanskom društvu u 14. i 15. stoljeću (Utjecaj primorskih gradova na ekonomsko-socijalne promjene u bosanskom društvu u 14. i 15. st.*, Tuzla, 1900, str. 38

¹² *Div. Not. vol. LXIV*, fol. 88', 10. X 1479; Usporediti: P. Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene*, str. 38.

Milotić iz Olova koji u društvu s Vukcem Tulešićem iz Goražda dostavlja Dubrovčaninu Marinu Budivčiću 34 milijari *grosso ad mensuram Venetam glete*, po cijeni od sedam dukata za svaki milijar.¹³ Povijesni izvori spominju još jednoga Olovljanina u svezi s trgovinom olovom i gletom; riječ je o Vuku Božidara Bionića koji se obvezao dostaviti Dubrovčaninu Marinu Radivčiću 34 milijara glete *ad pondus grossum* i to u Grad pod Srđem ili Pod-Novu, najkasnije za devet mjeseci.¹⁴ U Dubrovnik šalje veću količinu olova i Petar Pergalić, mještanin Olova. Samo u jednoj dostavi dopremio je u Dubrovnik na ime Marina Cicerovića 66 libara, 666 milijara olova, po cijeni od 7 dukata i 27 groša za svaki milijar.¹⁵

Ruda iz Olova - u vrelima se naziva *terra gleta* ili *tera gleta* - zapravo je veoma traženi olovni oksid. Radi se o smjesi što izbija na površinu pri prženju (topljenju) srebronosne olovne i srebrne rude, a moguće je i da je talog topljenja srebrne rudače. Ta je glet u sebi sadržavala elemente i drugih metala, pa je zbog toga bila vrjednija od samog olova. Gleta je žute boje i nosi naziv *ochra plumbaria*. Ta vrsta metala postaje izvozno zanimljiva, posebice poslije uspostave osmanske prevlasti u Bosni, kada su pojedini domaći trgovci iz Olova tražili dopuštenje turskih vlasti za izvoz te vrste metala. Potvrđuje to primjer trojice ljudi iz Olova koji su 1479. godine prodali u Dubrovnik 15 milijara olova uz ratifikaciju i kontrolu turskih vlasti, točnije uz odobrenje i naplatu vrhbosanskog kadije.¹⁶ Pod kontrolom i uz odobrenje turskih vlasti, tu vrstu metala u Dubrovnik izvozi Ljuboje Radosalić i Petar Bergalić, koji su pojedinačno dostavili Dubrovčaninu Marinu Ciceroviću veću količinu te rude.¹⁷ Petar Bergalić je olovsku gletu prodao još jednom Dubrovčaninu, iz obitelji Sorkočevića.¹⁸

Pri prodaji olovne glete, naklonost turskih vlasti u izvozu imali su domaći ljudi, Olovljani. I same su turske vlasti uviđale veliku korist od izvoza ove tražene rude. Olovo su u Dubrovnik izvozili uglavnom ljudi iz

---

¹³ Deb. not. vol. LII, fol. 58', 13. X 1488. Još jednom spomenuti se Milotić javlja kao doprematelj olova tijekom 1497. godine kada šalje na ime Frančeska de Benessa 35 milijara olova, kojim podmiruje dug od 57 dukata. Div. Not. vol. LXXVII, fol. 69', 7. II. 1497. Vidjeti: P. Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene*, str. 38.

¹⁴ Div. Not. vol. LII, fol. 58', 13. X. 1488.

¹⁵ Div. Not. vol. LXIX, fol. 131, 22. X. 1489.

¹⁶ I. Božić, *Dubrovnik i Turska u 14. i 15. veku*, SANU, Posebna izdanja, knj. 200. Istorijski institut, Beograd 1952, str. 304; P. Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene*, str. 187.

¹⁷ *Diverssa Cancellariae*, HAD, vol. LXIX, fol. 131, 22. X 1489. Marin Cicerović spomenutom je Petru Bargaliću za olovo platio 466 dukata i 14 groša. Cijena jednog milijara iznosila je sedam dukata i 27,5 groša. Vidjeti: P. Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene*, str. 187. - 188.

¹⁸ M. Popović-Radenković, *O trgovačkim odnosima Dubrovnika i Bosne i Hercegovine (1480.-1500.)*, Istorijski glasnik, 1. - 4, Beograd, 1952, str. 3. (20. 6, nap. 23.)

samih rudnika. Sve manje je ta ruda pristizala iz kraljevskih srednjobosanskih rudarskih bazena. Glad za olovom vladala je u Dubrovniku na poseban način nakon pada Bosne pod Turke kada se u Gradu podno Srđa i osjećala najteža gospodarska kriza. Trgovina s Olovom oživjet će sedamdesetih godina XV. stoljeća, nekoliko desetljeća nakon uspostave turske prevlasti nad ovim krajem. Zbog toga i ne čudi da u to vrijeme istaknutije domaće trgovce treba tražiti, prije svega u Olovu. Tamo su se svojom aktivnošću i opsegom poslova isticali Nikola i Petar Pokrajčić, Radosav Divčić, Vuk Bionić, Mihovil Milotić, Stjepan Brajković, Petar Bergalić, Stjepan Hvaović, Stjepko Radičević i drugi.¹⁹ Većina spomenutih trgovaca u Dubrovnik dostavlja olovo i gletu, a tamo kupuje sol, proizvod veoma tražen u Bosni. Neki od njih zamjenjuju olovnu rudu za tkanine i drugu robu, u izvorima spominjana kao „mrčarije“ (riba, tkanine, voće, ulje i druga potrošna roba za kućanstva).

Bilo je i takvih Ovoljana koji su rudu *terra gleta* prodavali Dubrovčanima zajedno s ortacima iz drugih gradova oblasti Pavlovića, na primjer iz Goražda, kakav je slučaj s Mihovilom Milotićem koji to čini u ortaštvu s Vukcem Tulešićem. Oni su Dubrovčaninu Marinu Radivčiću 1488. godine dostavili 40 milijara tog traženog metala po mletačkoj mjeri, uz cijenu od 7 dukata za svaki milijar.²⁰ Dvojici Dubrovčana, Ivanu Rogačeviću i Tomašu Prodaniću, Ovoljjanin Mihovil Milotić spremio je *terra gleta*, a od njih je za uzvrat dobio firentinsko sukno, uz proporcionalnu cijenu.²¹ Spomenuti Milotić zajedno sa svojim puncem šalje jednu pošiljku toga metala kao dostavu, na ime punca Stjepana Sirinića iz Goražda i Tomaša Prodanića iz Srebrenice. Za dostavljenu je robu naplatio Marinu Turčinoviću iz Dubrovnika, cjelokupno potraživanje.²²

Među uglednije građane i trgovce iz Olova, iz druge polovine XV. stoljeća, koji trguju s Dubrovčanima, ubraja se i Vuk Božidara Bionića. Na ime Marina Radivčića poslao je u Dubrovnik 34 milijara olova.²³ Domaći olovski trgovci ulazili su u ortaštvo *socii* i tako zajednički nastupali u Gradu podno Srđa. Primjer je to Radosava Divčića i Petra Pokrajčića. Dvojica ortaka poslali su u Dubrovnik 1478. godine 144 milijara i 883 litre *plumbi dulcis*, na ime Radoja Budisalića.²⁴

---

¹⁹ P. Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene*, str. 188. - 189.

²⁰ Div. Not. vol. LXXVII, fol. 69', 7. III. 1497.

²¹ Div. Canc. vol. XCVII, fol. 65. - 66, 10. I. 1504.

²² Div. Not. vol. LXVIII, fol. 38, 17. II 1487.

²³ Deb. Not. vol. LII, fol. 58', 13. X 1488.; Vidjeti: M. Popović-Radenković, *O trgovačkim odnosima*, str. 1.; P. Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene*, str. 189.

²⁴ Div. Not. vol. LXIII, fol. 107. Vidjeti: I. Božić, *Dubrovnik i Turska*, str. 282; M. Popović-Radenković, *O trgovačkim odnosima*, str. 13; P. Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene*, str. 189.

Pojedini domaći trgovci iz Olova kroz trgovinu i kreditne poslove toliko su se obogatili da su se mogli uključiti i u mnogo unosnije i složenije poslove, zakup i držanje carine. Tako su knez Ivan Marković i Stjepan Hvaović u društvu s Nikolom Miltenovićem i njegovom braćom te Stankom Ugrinovićem zakupili ne samo olovsku carinu, već i rudnik olova i ostalih rudača u Olovu, uz godišnju zakupninu od 4000 dukata.²⁵

Kako su carine uvjetovane trgovinom, u Bosni pa tako i u Olovu, ponajviše su ovisile o trgovini s Dubrovčanima čija je uloga u gospodarskom životu srednjovjekovne Bosne pa tako i Olova, bila od prvorazrednog značaja. Davanje carina u zakup u odnosima Dubrovčana i Bosanaca, bila je česta pojava. Vladar ili gospodar carina oslobađao bi se organizacije te službe, a određena svota novca u vidu zakupnine bila mu je uvijek zajamčena od strane zakupnika carine. Zakupiti carinu, bila je prilika za veliku dobit zakupnika. Stoga nije čudo da su se tim poslovima bavili Dubrovčani koji su u tu vrstu poslova ponekad uključivali i domaće ljude, pa tako i one u Olovu. Postoje brojni izvorni podaci koji govore o Dubrovčanima kao zakupnicima bosanskih carina. Oni su naplaćivali carinu i na taj način obavljali dužnost carinskih službenika koju su ponekad povjeravali i domaćim ljudima. Tako se govori o Dubrovčaninu Živku Lampriću 1432. godine kao *gabellotu* koji naplaćuje carinu u Olovu, a kasnije i kao zakupniku olovske carine.²⁶ Spomenuti Živko Lamprić zlorabio je svoj zakupnički položaj i u Olovu počeo naplaćivati višu carinu nego što je to bilo uobičajeno, što je izazvalo negodovanja dubrovačke vlade koja je morala intervenirati i pozvati prijestupnike na odgovornost.²⁷ Štitili su tako Dubrovčane i njihovu robu na trgovima u Bosni, pa tako i u Olovu. Taj nas podatak upućuje na zaključak da su Dubrovčani imali svoje ljude i u upravi gradskih naselja, od kneza preko sudaca do carinika i drugih službenika. Neki od dubrovačkih zakupnika carina u Bosni, uključujući tu i olovsku, koristeći položaj, ponekad su prelazili granice dopuštenog, vršeći čak takve zloporabe koje su išle na štetu dubrovačkih trgovaca, da su naređivali Vlasima koji su prevozili rudaču za Dubrovnik da smiju nositi samo njihovu robu, a nikako nečiju drugu. Činili su to pored ostalih Žore i Matko Bogšić i Tvrdak Bjelojević

---

²⁵ Lj. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma*, I/2, Beograd-Sr. Karlovci 1934, 243. - 244; Vidjeti: P. Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene*, str. 190.

²⁶ Leterre e comittione di Levante, HAD, vol. XI, fol. 123-124', 2. XII. 1432. Bilo je još Dubrovčana koji su zakupljivali olovsku carinu, kao primjerice Dragoje de Benvegnuda. Lett. di Lev. vol. XI, fol. 123. Živko Lamprić bio je sâm zakupnik te carine. Stojanović, *Povelje i pisma* I/II, br. 183, str. 177; br. 184, str. 179.; br. 254, str. 242. Vidjeti: D. Kovačević, *Razvoj i organizacija carina u srednjovjekovnoj Bosni*, Godišnjak Istorijskog društva BiH, god. VI, Sarajevo 1954, str. 229. - 248, 235. - 236.

²⁷ D. Kovačević, *Razvoj i organizacija carina*, str. 237.

koji od Vlaha i Bosanaca koji prevoze rudaču zahtijevaju da prevoze samo njihovu robu kupljenu u rudniku.²⁸

Uspostavom turske (osmanske) prevlasti u Bosni, Dubrovčani se na neko vrijeme povlače iz Bosne kao zakupnici, pa će ih u tim poslovima zamijeniti domaći ljudi. Slučaj je to i s Olovom i tamošnjom carinom koju su zakupili viđeniji domaći trgovci, i to ne samo carinu već i rudnik, i tako ponovno oživjeli trgovinu i veze s Dubrovčanima.

Kreditno-trgovinske veze Olova i Dubrovnika tijekom XV. stoljeća mnogome su pridonijele jačem ili slabijem naseljavanju Dubrovčana u Olovo. Kao i u drugim bosanskim gradskim i rudarskim središtima, Dubrovčani osnivaju svoje kolonije. U usporedbi s drugim gradskim i trgovinskim središtima u Bosni i Humu, mnogo manjeg obujma bila je dubrovačka kolonija u Olovu. Prema popisu Deftera iz 1468./69. u Olovu je živjelo 126 obitelji sa 660 stanovnika, od čega 30 neženja.²⁹ Iako je Olovo bilo značajan rudnik pa samim time i trgovinsko središte, Dubrovčani se tamo nisu naseljavali u većem broju niti su tamo duže vrijeme boravili, kakav je slučaj primjerice, sa Srebrenicom, Fočom, Goraždem, Visokim, Kreševom, Fojnicom i drugim mjestima. Ostaje zagonetka što je tomu uzrok, je li riječ o nesigurnosti koja je vladala u zemlji Pavlovića i čestim sukobima s Radoslavom Pavlovićem, ili je pak razlog tomu turska nazočnost u srednjoj Bosni već dvadesetih godina XV. stoljeća. No i pored te konstatacije, njihov utjecaj u Olovu bio je velik i na vjerskom i na kulturnom planu. Dubrovčani su u mjesta u kojima su boravili duže ili kraće vrijeme donosili dubrovački način života, običaje odijevanja, stanovanja i drugih oblika svakodnevnice. Trgovina i veze domaćih ljudi s Dubrovčanima donijeli su u Olovo najbolje i najvrjednije tkanine (firentinsko sukno, svilu), mediteransko voće i slastičarske proizvode koji se konzumiraju i od strane viđenijih i bogatijih domaćih trgovaca.

Veze Dubrovnika i Olova ostavile su duboka traga i na kulturu življenja domaćeg viđenijeg – bogatijeg sloja Olovljana. Imućniji predstavnici građanske klase, što se stvara tijekom XV. stoljeća i u Olovu, sve više prihvaćaju zapadnoeuropsku modu i način življenja što dolazi ponajviše preko Dubrovčana. Dubrovčani su izvršili veliki utjecaj na domaće stanovništvo i u odijevanju, ponajviše preko krojača koji su živjeli i radili u Bosni pa tako i u Olovu, makar u nešto manjem broju. Neki dubrovački izvori kazuju nam da se nošnja bogatijeg i uglednijeg sloja građanske klase i

---

²⁸ D. Kovačević, *Trgovina*, str. 81.

²⁹ P. Živković, *Narodnosna slika BiH tijekom 15. i 16. stoljeća*, „Zadarska smotra“, br. 6/1992, 43. - 46, 54;
D. Kovačević-Kojić, *Gradska naselja u srednjovjekovnoj Bosni*, „V. Masleša“, Sarajevo, 1978, str. 229.

novog plemstva sastojala gotovo od istih dijelova kao i u Dubrovčana koji su živjeli i radili u Bosni. U odijevanju i domaće stanovništvo koristi skupocjene tkanine uvezene iz Italije, s Bliskog istoka i drugih krajeva svijeta preko Dubrovčana. Koristi se pored ostalog i velur, brokat, aksamit, fino firentinsko sukno i drugi materijali. Svila se koristi za pokrivače, marama i velove.³⁰ Uz sve izneseno, ne smijemo zanemariti ni činjenicu da se i dalje koristi dio odjeće za koju se veli da je izrađena na bosanski način. Ugledniji i viđeniji domaći ljudi u odijevanje unose i nakit, dijamante i drago kamenje što je posredstvom Dubrovčana došlo u Bosnu s Istoka. Od nakita u uporabi su srebrni pojasevi različitih oblika, rađeni na bosanski način. U ukrasne znakove odijela ulaze i puceta izrađena ponajčešće od srebra, te prstenje od srebra i zlata.³¹

Uvode se novine i u načinu i mjestu spavanja. Viđeniji i bogatiji sloj građanske klase i novog plemstva spava u krevetima, a nije mali broj onih koji su spavali na podu (na zemlji), koristeći se pritom s dva pokrivača, jedan ispod i drugi iznad tijela. Od pokrivača najčešće su u upotrebi karpete što služe i za pokrivanje i zastiranje klupa i kreveta. Pokrivači su uglavnom domaće proizvodnje, istkani od vune. Kod bogatijeg sloja na podu su u uporabi prostirke (neka vrsta saga), a spominju se i kao zalozi u oporukama pojedinih Dubrovčana koji žive i rade u Bosni. Prozore su zastirali zavjesama, a zrcala su prekrivali i ukrašavali maramama, izrađenim na bosanski način.³²

Kod domaćih ljudi uključivanje u kreditno-trgovinske poslove stvaralo je potrebu za opismenjavanjem. Struktura poslova i zanimanje stvarali su preduvjete za pojavu pismenosti. Domaći ljudi koji su odlazili u Dubrovnik i druge primorske gradove, osjećali se potrebu za većim znanjem i širim obrazovanjem. Gotovo svi knezovi u gradovima, zakupnici carina i rudnika bili su pismeni, a među njima je osim Dubrovčana bilo i domaćih ljudi. Određene službe vezane za dvor, carinu i trgovinske poslove (ugovori,

---

³⁰ B. Radojković, *Zapadni uticaji na primjenjenu umjetnost Bosne u 14. i 15. veku*, Radovi sa simpozijuma „Srednjovjekovna Bosna i evropska kultura“ III, Zenica, 1973, str. 207. - 234, 220;

P. Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene*, str. 196. - 197.

³¹ U zalozima pojedinih Dubrovčana koji žive u Bosni moglo se pronaći i različitih vrsta prstenja, dijamanta, rubina, bisera i drugoga. U oporuci Maroja Veseokovića navodi se 60 srebrnih i tri zlatna prstena u vidu zaloga. *Testamenta di Notariae*, HAD, vol. XV, fol. 150. - 150', 8. II. 1455.

Usporediti: P. Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene*, str. 197. - 199, nap. 11.

³² V. Han, *La culture materielle des Balkans au Moyen Age à travers la documentation des Archives de Dubrovnik*, „Balcanica“, III, Beograd, 1972, str. 157. - 193; 161;

P. Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene*, str. 198.

oporuke i drugo) nametale su potrebu opismenjavanja i šireg obrazovanja, kako Dubrovčana, tako i domaćih ljudi.

U zemlji Pavlovića, iako u historiografiji poznatoj kao zemlji heretika, bilo je dosta pripadnika katoličke vjere. To se prije svega odnosi na Dubrovčane koji tamo žive i rade i koji su tamo i umrli pa i pokopani. Sami Dubrovčani grade samostane u mjestima u kojima žive i rade. U kolonijama s brojnijim dubrovačkim stanovništvom podizali su crkve čije su vjerske usluge koristili. Vjerujemo da su ti sakralni objekti među koje ulazi i stari franjevački samostan Uznesenja Blažene Djevice Marije u Olovu bili mjesta okupljanja i molitve i domaćih ljudi, koji nisu bili pripadnici „Crkve bosanske“.

Na kraju želimo zaključiti rad s nekoliko rečenica kojima ćemo pokušati rezimirati sveukupnost gospodarskih i kulturnih veza Olova i Dubrovnika tijekom srednjega vijeka. Osim gospodarske koristi koja je dobila najviše prostora na stranicama ovoga rada, pokušali smo osvjetliti i neke manje značajne segmente međusobne upućenosti tih dvaju gradova u srednjem vijeku. Obostrani su interesi i koristi povezivanja Olova i Dubrovnika. Olovljani su za Dubrovčane bili posrednici u trgovini i prijenosnici trgovinskih artikala, glavni snabdjevači traženog olova, kože, voska, vune i mesa, a jednako tako i kupci soli, ribe, ulja i drugih „mrčarija“ (tkanine i druga skupocjena roba). Gospodarske veze Olova i Dubrovnika ostavile su vidnog traga i na društvenim i etničkim, pa rekli bismo i vjerskim promjenama. Kao posljedica uzajamnih veza, u Olovu dolazi do stvaranja novog plemstva i građanske klase, miješanja stanovništva i na kraju većeg utjecaja u vjerskom pogledu (djelovanje franjevac a i oživljavanje katoličke vjere). Na kraju, te su veze ostavile traga i na prosvjećenost i opismenjavanje domaćeg stanovništva u Olovu, naročito u vrijeme velike ekspanzije kreditno-trgovinskih odnosa i gospodarskog razvitka. U Olovo, kao uostalom i u sve dijelove Bosne, prodire zapadnoeuropska dvorska - ritterska kultura koja će naći mjesta ponajviše u bogatijem trgovinskom sloju olovskog društva. Višestruko je značenje tih veza između Dubrovnika i Olova tijekom srednjega vijeka koje je bilo u određenim vremenskim razdobljima narušavano neprijateljstvima i sukobima između Dubrovčana i Pavlovića, izravnih gospodara i toga naselja. No, ni ratovi i neprijateljstva nisu mogli omesti gospodarske pa i druge veze Olova i Dubrovnika.

Summary

This work presents economical connections between Olovo and Dubrovnik, which were established as early as in the 14th century, as well as cultural, demographic, religious and other changes which came as a result of them.

Old lead mine, by which the settlement was named Olovo (Lead), during the Middle Ages, became interesting to Dubrovnik and Venetia traders and traders from other Adriatic and Mediterranean towns. Together with Olovo, there were active mines in Kamenica and Čečelj, very near to Olovo. The data on lead trading between citizens of Dubrovnik and Olovo, became bigger in the first half of the 15th century when a number of people from Olovo start loan-trade business with Dubrovnik.

Through certain examples in the work, we find out the amount and kind of trading, and there are mentioned names of distinguished noble families from Dubrovnik and domestic traders from Olovo, which were noted for the activity and amount of work at that time.

Loan-trading activities between Olovo and Dubrovnik during the 15th century contributed to stronger or poorer settling of people from Dubrovnik in Olovo. Cultural influence of Dubrovnik is accomplished through the way of life, clothing, decorating and living of domestic inhabitants, especially richer people of Olovo. Accomplishing economic connections created the need for spreading of literacy and education of domestic inhabitants, and Dubrovnik inhabitants as well. It also left trace in the field of religion by Franciscan acting and reviving of Catholicism.

ISSN 1846-3819

POVIJESNI ZBORNIK
godišnjak za kulturu i povijesno naslijeđe

broj 1 i 2 (God. I)

Osijek, 2006./2007.

POVIJESNI ZBORNIK
godišnjak za kulturno i povijesno naslijeđe
br. 1 i 2, Osijek 2006./2007.

Nakladnik:

Odsjek za povijest – Filozofski fakultet Osijek

Za nakladnika:

Prof. dr. sc. Ana Pintarić, dekanica

Izv. prof. dr. sc. Ivan Balta, predstojnik Odsjeka za povijest

Uredništvo:

Prof. dr. sc. Pavo Živković, Filozofski fakultet u Osijeku

Prof. dr. sc. Slobodan Čače, Sveučilište u Zadru

Prof. dr. sc. Mithad Kozličić, Sveučilište u Zadru

Prof. dr. fra Marko Karamatić, Franjevačka teologija, Sarajevo

Prof. dr. sc. Marjan Dimitrijević, Institut za nacionalna istorija, Skopje

Izv. prof. dr. sc. Ivan Balta, Filozofski fakultet u Osijeku

Doc. dr. sc. Miroslav Akmadža, Filozofski fakultet u Osijeku

Izv. prof. dr. sc. Azem Kožar, Filozofski fakultet u Tuzli

Prof. dr. sc. Márta Font, Bölcsészettudományi Kar, Pécs

Glavni urednik:

Prof. dr. sc. Pavo Živković

Tajnik uredništva:

Mr. sc. Zlatko Đukić

Lektor i korektor:

Marica Grigić

Računalna obrada i prijelom:

Ivan Nećak

Tisak:

Tiskara Soldo, Vukovar

Naklada: 300 primjeraka